

URBANISTICKÁ VÝROČÍ ZÁŘÍ – ŘÍJEN 1999

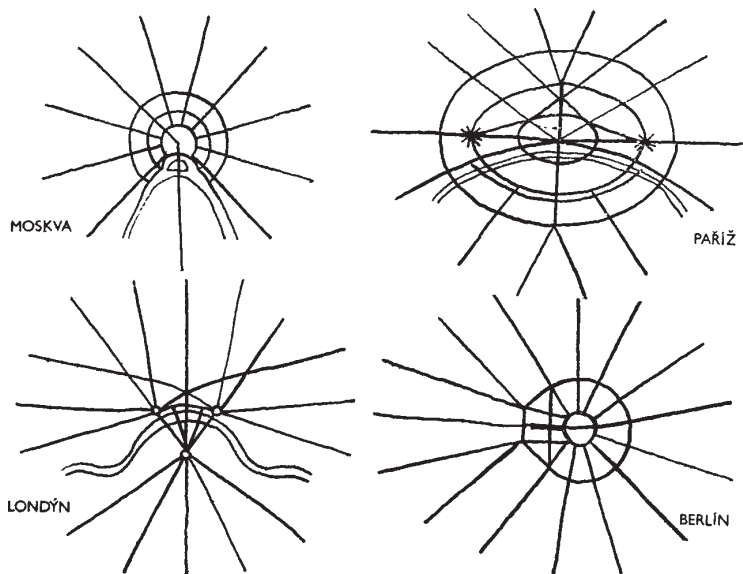
Při přípravě a psaní těchto urbanistických výročí si někdy kladu otázku, zda toto připomínání má nějaký smysl a nejsou to jen, jak říkal A. Loos „slova do prázdna“. Ptám se sám sebe, zda velmi zaměstnaní čtenáři časopisu, hledající v něm asi nejspíše praktické pomůcky, si vůbec povšimnou urbanistických výročí a budou potěšeni podnětností a šíří myšlenek svých předchůdců. Byl bych nerad, kdyby výročí byla jen pouhou formální protiváhou k ostatnímu utilitárnímu obsahu jako doklad toho, že náš obor má také své kulturní ambice a aspekty.

Do vzdálenější minulosti nás přivádějí v současnosti se znovu ozývající myšlenky **Pierra Josepha Lenného** (29.9.1789 – 23.1.1866), dvorního zahradního architekta pruských králů a autora jejich zahrad v Postupimi i jinde. Pro vývoj urbanismu je zajímavý jeho projekt z roku 1844, v němž navrhl vytvořit zelený pás kolem městského jádra Berlína. Tato koncepce byly prakticky uplatněna počátkem našeho století ve Vídni a Paříži a znovu ji objevil Patrick Abercrombie a učinil ji jedním ze základů svého klasického plánu Velkého Londýna z roku 1944.

Na počátku našeho století řídil výstavbu Paříže **Eugène Hénard** (22.10.1849 – 19.2.1923). Roku 1880 absolvoval pařížskou Akademii umění, kde byl jeho otec profesorem. O dva roky později nastoupil do služeb města Paříže a setrval v nich až do roku 1913, kdy předčasně ze zdravotních důvodů odešel do penze. Účastnil se projektování slavných pařížských světových výstav v roce 1889 a 1900 a za úspěchy v této činnosti byl nobilitován. Již tehdy projevil zájem o technické vynálezy a navrhl například pro celý výstavní areál soustavu pohyblivých chodníků, vedoucích i jednotlivými výstavními halami. V letech 1903 – 1909 napsal osm svazků „Studii o proměnách Paříže“. Předpokládal v nich prudký rozvoj automobilismu a navrhoval ve městě rotační křižovatky a podchody pro pěší. Roku 1910 se stal prvním předsedou Komise pro perspektivu města a o tři roky později předsedou právě založené Francouzské společnosti architektů – urbanistů. Kromě svých zásluh o město Paříž bývá především připomínán jako jeden z hlavních řečníků velké světové urbanistické konference, která se konala v říjnu 1910 v Londýně. Byla to zřejmě největší a nejrepresentativnější konference na toto téma uspořádaná královským institutem britských architektů a účastnilo se jí 1200 odborníků z celého světa. Byla doprovázena velkou výstavou a uvádí se, že právě tehdy byl poprvé ražen pojem „urbanismus“. Tam vystoupil s refe-

rátem na téma „Města budoucnosti“, doprovázeným zajímavou grafickou dokumentací. Jako jeden z prvních kritizoval dopravně přetížené koridorové ulice a na výkresech „ulice budoucnosti“ podrobně prokreslil dopravu ve více úrovních zároveň se soustavami podzemních inženýrských koridorů a chodeb na mechanizované odvázení městských odpadků. Je pozoruhodné, že kromě kolejové dopravy považoval v duchu Julesa Vernea v budoucích velkoměstech za nejdůležitější dopravu vzdušnou. Představoval si,

a majáky. Tehdy byla v Paříži založena za Hénardovy účasti tzv. Sociologická akademie, v níž vedl komisi pro městská sídla a pracoval na plánu Paříže a na novém zákonu o urbanismu. Tento zákon byl schválen až v roce 1919 a stal se mimo jiné podnětem pro vypsání soutěže na územní plán Paříže a jejího regionu. V této soutěži se významně uplatnili jeho bývalí asistenti, kteří pak v meziválečném období stáli v čele pařížského urbanismu. Lze jen doufat, že si snad Francouzi nebo město Paříž připome-

E. Hénard: Půdorysná schémata Moskvy, Londýna, Berlína a Paříže, z roku 1904. Vyjadřují zájem o dispoziční koncepci velkoměst, jejichž základ viděl v komunikačním systému.

že v suterénech obytných domů budou parkoviště tehdy ještě nevyvíjených vrtulníků. Ty se dopraví zvláštními výtahy na rovné střechy domů, odkud pak budou moci obyvatelé dle svých potřeb kamkoliv odlétnat. Co do architektonického výrazu byla tato jeho města budoucnosti řešena v té době již překonaným eklektickým historismem. Ten se uplatňoval i na věžích, jejichž úkolem bylo především sloužit pro městskou vzdušnou dopravu jako orientační body

nou 150. výročí jeho narození. Ještě nedávno však nikdo v počítači bohatě vybaveném dokumentárním středisku v pařížském Centre Pompidou vůbec ani nevěděl, že někdo takový existoval.

O pět let mladším byl skotský filozof, sociolog, geograf a muž se širokými znalostmi mnoha oborů – **Patrick Geddes** (2.10.1854 – 17.4.1932). Již sám jeho život byl naplněn mnoha událostmi a dalekými cestami, velmi prakticky orientovanou čin-

ností i utopickými představami. Jeho otec z něj chtěl mít obchodníka, on sám toužil po umělecké dráze a nakonec dosáhl univerzitního vzdělání v přírodovědě a biologii. Velmi brzy se začal zajímat v těchto širších souvislostech o lidská sídla a v roce 1910 se účastnil již zmíněné urbanistické konference v Londýně, pro jejíž výstavu připravil podrobnou studii o Edinburghu. Působil jako vládní poradce pro plánování a stavbu měst v tehdy ještě k britské koruně patřící Indii, zpracovával rozvojové studie měst a regionů. Celkem v Indii zpracoval v letech 1915–19 padesát studií a zpráv o takových městech jako je Madras, Bombaj, Delhi a další. V těchto studiích uplatňoval pojem „diagnostiky měst“ zaměřené na kvalitu prostředí a jako hlavní nástroj jejich zlepšení navrhoval regeneraci bez asanací. Napsal řadu zajímavých knih, mezi nimiž vyniká v roce 1915 vydaná kniha „Města ve vývoji“ s podtitulem „Úvod do plánování měst a jejich studia“. Jenom sama tato kniha z něj činí předchůdce a zakladatele moderního plánování měst a regionů, opřené o průzkumy a rozborů nejen jejich fyzického stavu, ale i jejich prostředí a demografické i sociální struktury. Neméně zajímavou je i jeho o deset let pozdější kniha „Hovory z rozhledny“, jejíž název připomíná jeho dodnes existující edinburský dům, který skutečně rozhlednu připomíná. V této knize mimo jiné uvažuje o „strojích na myšlení“ – to znamená počítačích a podrobně se zajímá o systematiku věd. Geddesovi se také právem připisuje ražení mnoha dnes již běžných pojmů jako jsou kromě průzkumů a rozborů např. i konurbace, u nichž předvídal budoucí velký rozvoj. Věnoval jim proto samostatný spis, který byl pro svou aktualnost znovu vydán v polovině století. V roce 1923 byl na studijní cestě v USA, kde ovlivnil vznik a program Americké společnosti pro regionální plánování. Jedním z jejích iniciátorů byl L. Mumford, působící jako tajemník Geddesa, kterého srovnával s novodobým Leonardem da Vinci. Nekonvenční Geddesovo myšlení lze vycítit ve všech jeho spisech i v drobné poznámce, že „město není jen místem v prostoru, ale i dramatem v čase“.

Známou postavou švédského urbanismu a architektury je **Sven Gottfrid Markelius** (25.10.1889 – 27.2.1972). Narodil se ve Stockholmu, kde před 1. světovou válkou vystudoval techniku i Královskou výtvarnou akademii. Poté jej R. Östberg zaměstnal jako svého asistenta, avšak brzy se osamostatnil. Jeho stavby jsou považovány za první projevy moderního hnutí ve Švéd-

Sven Markelius: Vällingby, satelitní město Stockholmu, 1953-1959

sku. V roce 1939 byl autorem švédského pavilonu na Světové výstavě v New Yorku a po válce byl vyzván k účasti na projektu budovy OSN. Nejdůležitějším obdobím jeho tvorby bylo v letech 1944–54 působení ve funkci ředitele plánování města Stockholmu. Vedl zpracování celkového územního plánu, který určil dlouhodobou poválečnou koncepci soustavy satelitních měst. Prvé a dodnes za nejlepší z nich považované Vällingby projektoval v roce 1952 s S. Backströmem. O deset let později stál v čele projektu i realizace přestavby části stockholmského centra Nedre Norrmalm.

V září letošního roku se dožívá 80 let německý architekt a urbanista **Gerd Albers** (nar. 20.9.1919). Narodil se v Hamburku a studoval architekturu a urbanismus v Hannoveru a po válce v Chicagu. Působil jako urbanista u městských správ v Ulmu, Trieru a zejména v letech 1959–62 v Darmstadtu. Již v té době uplatňoval svůj hluboký zájem o teorii urbanismu, který mohl posléze plně rozvinout na Technické univerzitě v Mnichově, kde působil jako profesor urbanismu a v mnoha dalších akademických funkcích v letech 1961–88. Napsal mnoho studií a knih, které mají trvalý význam jak pro svou bohatou faktografii, tak i pro myšlenkovou podnětnost. Uvedme alespoň dva objemné svazky o plánování měst, které vyšly v polovině 80. let, nebo velmi instruktivní a právě v současné době mimořádně užitečný přehled o stavu územního plánování v zemích Evropské unie, který by si určitě zasloužil překlad do češtiny. Gerd Albers patří mezi přední představitele našeho oboru v celoevropském měřít-

ku, což se projevuje i v jeho mnoha společenských a odborných funkcích.

Mezi důležitá výročí našeho oboru patří ovšem nejen připomínání jednotlivých osob, patří mezi ně jistě i jiné události. Tak například v letošním roce si lze připomenout vypracování plánů Mariánských lázní a pražského Karlína v roce 1819, soutěž na rozvojový plán Barcelony z roku 1859 a vydání Sitteho knihy o uměleckých aspektech stavby měst v roce 1889. Z roku 1909 pochází Burnhamův plán pro Chicago, kdy také vyšla kniha R. Unwina o praxi plánování měst. Právě před 100 lety v roce 1899 byla v Anglii založena Společnost pro zahradní města, která brzy poté zahájila nedaleko Londýna stavbu prvního zahradního města Letchworthu a roku 1904 uspořádala v Londýně 1. Mezinárodní kongres o zahradních městech. Podobné společnosti byly založeny i ve Francii, Německu, Holandsku, Itálii, USA a Rusku, které se pak v roce 1913 sdružily do Mezinárodní federace, jejímž dnešním následovníkem je současná Mezinárodní federace pro bydlení a plánování. Pro vývoj amerického urbanismu měl velký význam regionální plán pro New York z roku 1929 i jeho druhý regionální z roku 1969. V tomtéž roce 1929 se konal ve Frankfurtu nad Mohanem 2. kongres CIAM, na kterém byly formulovány principy moderního bydlení. V roce 1949 byl vypracován první plán pro město Čandigarh v Pandžábu.

Jiří Hruža